

sive ab interprete, sive à scribâ, que in Hebræo non habetur, neque in Septuaginta qui affirmativè legunt. Sunt qui simpliciter intelligunt, quasi Sapiens juberet filium suum cessare ab illâ disciplinâ que ducit ad errorem, vel ad errandum à verbis sive sermonibus vere scientiæ. Talis est disciplina, non solum phileosophorum, quo à fide est aliena, sed vel hæreticorum hypocrisis, vel Judeorum blasphemia, que à veritate catholica, que sola scientiæ nomine digna est, errare nos voluit. Sunt qui inversum verborum ordinem esse putant, ut sit sensus: *Desine, fili mi, errare à verbis scientiæ, et audi disciplinam*. Sunt denique qui *disciplinam, castigationem* intelligant, quasi rudimenta et *cordia fidei*, in quibus semper docendo versari non debemus, sed in dies ad perfectiora ferri, Hebr. 6, ne simus ex illorum numero qui semper discantes, nunquam ad scientiam perveniunt, 2 Tim. 5. Hoc enim aberrare quodammodo est à verbis scientiæ, ut scribit D. Paulus, Hebr. 6: *Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursum jacientes fundamentum penitentiarum ab operibus mortuis*; et 1 Cor. 5: *Lac vobis potum dedi, non solidum cibum*.

VERS. 28, 29.—TESTIS INIQUUS DERIDET JUDICIUM (1), ET OS IMPIORUM (2) DEVORAT INIQUITATEM (3), vel abscondit iniquitatem. PARATA SUNT DERISORIBUS JUDICIA; ET MAILLE PERCUSSIONES (4) STULTIORUM CORPORIBUS.

- (1) Delatit justam sententiam, quia suo falso testimonio errare facit judicem.
- (2) Testium iniquorum.
- (3) Ayidè transglutit, sicut gulosus cibum, et benè dicit devorat, et non masticat, quia si per deliberationem masticaret, amaritudinem culpe et poenæ sentiret, et sic non transglutiret. (Lyranus.)
- (4) Hebræus, percussiones seu plage; Chaldeus verbera; Septuaginta supplicia, tum hic, tum in

CAPUT XX.

1. Luxuriosa res, vinum, et tumultuosa ebrietas; quicumque his delectatur, non erit sapiens.
2. Sicut rugitus leonis, ita et terror regis; qui provocat eum, peccat in animam suam.
3. Honor est homini, qui separat se à contentioni-bus; omnes autem stulti miscuntur contumeliis.
4. Propter frigus piger arare noluit; mendicabit ergo æstate, et non dabitur illi.
5. Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri; sed homo sapiens exhauriet illud.
6. Multi homines misericordes vocantur; virum autem fidelem quis inveniet?
7. Justus qui ambulat in simplicitate snâ, beatos post se filios derelinquet.
8. Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.
9. Quis potest dicere: Mundum est cor meum; purus sum à peccato?
10. Pondus et pondus, mensura et mensura; utrumque abominabile est apud Deum.
11. Ex studiis suis intelligit puer, si munda et recta sint opera ejus.

Hebr.: *Percussiones corpori stultorum. Testis Belial et testis iniquus, qui falsum profert testimonium. וְיָדוּ, ut superius frequenter monuimus, duo significant, deridere et loqui, sive interpretari; juxta quem sensum hoc in loco testis Belial, h. e., nullius honoris, qui veritatem non curat, loquetur, scilicet falsum testimonium in judicio, vel reverà deridebit judicium et contumet (rem inter homines maximè necessariam), dum falso testimonio subvertit æquitatem, que per bona et æqua judicia conservatur. Hæc verò testis iniquus floccificat. Et os impiorum (supple judicium) devorabit iniquitatem. Sic interpret. Hebræi potius sequuntur aliam significationem hujus verbi וְיָדוּ, quod etiam abscondere significat; ut sit sensus: Judicia instituta sunt ut iniquitates detecte per veros testes et bonorum judicium sententias puniantur; sed longè aliter usu venit subinde, dum testis Belial loquitur falsum testimonium in judicio, et iniqui judices abscondunt iniquitatem malorum, quos adductos in judicio panire oportuit, et inprimis hos falsos testes; ut sequitur: *Parata sunt judicia derisoribus*; aliter: *Testes Belial, qui falso testimonio subvertunt judicium Dei, quod contra illos profertur. Et os impiorum (supple testium, vel judicium) abscondent iniquitatem*, quasi non essent parata contra illos judicia. Sed longè decipiuntur. Nam vero judicio Dei condemnantur et poenas dantur in igne qui paratus est diabolo et angelis ejus, Matth. 25; et hoc est quod antea dixit: *Falsus testis non erit impunitus. Porrò mallei in Hebræo non habetur, sed unica dicitio que percussiones significat, testibus Septuaginta, qui vertunt: *Κεῖν ἐπιπολεῖτο ἐπιπολεῖτο ἄπορον, et supplicia similiter stultis.***

futuro parata sunt à Deo corporibus, sed et animis stultorum, impiorum; q. d.: Non impone insanient. (Tirinus.)

CHAPITRE XX.

1. Le vin est une source d'intempérance; et l'irrognerie est pleine de désordres; quiconque y met son plaisir, ne deviendra point sage.
2. La terreur du roi est comme le rugissement du lion; quiconque l'irrite, pêche contre son âme.
3. C'est une gloire à l'homme de se séparer des contestations; mais tous les imprudents s'embarrassent dans des disputes qui leur attirent la confusion.
4. Le paresseux n'a pas voulu labourer à cause du froid; il mendiera donc pendant l'été; et on ne lui donnera rien.
5. Le conseil est dans le cœur de l'homme sage, comme une eau profonde; mais l'homme prudent l'y puisera.
6. Il y a bien des hommes qu'on appelle misericordieux; mais qui trouvera un homme fidèle?
7. Le juste qui marche dans sa simplicité, laissera après lui ses enfants heureux.
8. Le roi qui est assis sur son trône pour rendre justice, dissipe tout mal par son seul regard.
9. Qui peut dire: Mon cœur est pur; j'esuis exempt de péché?
10. Le double poids, et la double mesure, sont deux choses abominables devant Dieu.
11. On jugera par les inclinaisons de l'enfant, si un jour ses œuvres seront pures et droites.

12. Auren audientem, et oculum videntem, Dominus fecit utrumque.
15. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat; aperi oculos tuos, et saturare panibus.
14. Malum est, malum est, dicit omnis emptor: et cum recesserit, tunc gloriabitur.
15. Est aurum, et multitudo gemmarum; et vas pretiosum labia scientiæ.
16. Tolle vestimentum ejus, qui fidejussor existit alieni; et pro extraneis aufer pignus ab eo.
17. Suavis est homini panis mendacii; et postea implebitur os ejus calculo.
18. Cogitationes concilii roborantur; et gubernaculis tractanda sunt bella.
19. Ei qui revelat mysteria, et ambulat fraudulentè, et dilatat labia sua, ne commiscearis.
20. Qui maledicit patri suo et matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris.
21. Hereditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione caret.
22. Ne dicas: Reddam malum; expecta Dominum, et liberabit te.
23. Abominatio est apud Dominum pondus et pondus; statera dolosa non est bona.
24. A Domino diriguntur gressus viri; quis autem hominum intelligere potest viam suam?
25. Ruina est homini devorare sanctos, et post vota retractare.
26. Dissipat impius rex sapiens; et incurvat super eos fornecum.
27. Lucerna Domini spiraculum hominis, que investigat omnia secreta ventris.
28. Misericordia et veritas custodiunt regem, et roboratur clementia thronus ejus.
29. Exultatio juvenum, fortitudo eorum, et dignitas senum, canities.
30. Livor vulneris absterget mala; et plage in secretioribus ventris.

COMMENTARIUM.

VERS. 4.—LUXURIOSA RES EST VINUM, ET TUMULTUOSA EBRIETAS (1). Hebr.: *Derisor vinum, tumultuosus siceram; et quicumque errat in hâc re, non erit sapiens*. Septuaginta secutus est D. Hieronymus, qui vertierunt *δυσχερὴν οὖρον* et D. Paulus, iniquus: *Notite inebriari vino, in quo est luxuria*, Ephes. 5. Hæc voce *וְיָדוּ*, quam vel *derisorem*, vel *interpretem* significare frequenter

(1) Superius Salomon repressit rationabilem partem et irascibilem, hic reprimit concupiscibilem; et primo quantum ad potum, secundo quantum ad cibum. Prima in tres secundum tria capita ita quod in primo facit propositum, in secundo removet dubium: in tertio ponit dictæ repressionis effectum. Circa primam dicitur: *Luxuriosa res, supple, est vinum, scilicet effectivè; unde dicit Hieronymus: Venter mero æstuans, cito spumant libidinem*. Unde et Loth per vini potum commisit cum filiabus suis incestum, Gen. 19. *Et tumultuosa res, scilicet, est ebrietas, quia tunc homines loquuntur efronate et elamose. Quicumque his delectatur, scilicet ebrietate et luxuria, non erit sapiens, quia utrumque absorbet rationem, et causat mentis hebetudinem.* (Lyranus.)

12. L'oreille qui écoute, et l'œil qui voit, sont deux choses que le Seigneur a faites.
15. N' aimez point le sommeil, de peur que la pauvreté ne vous accable; ouvrez les yeux, et rassasiez-vous de pain.
14. Cela ne vaut rien, cela ne vaut rien, dit tout homme qui achète; mais après qu'il sera retiré, il se glorifiera.
15. On trouve assez d'or et assez de perles; mais les lèvres savantes sont un vase précieux.
16. Ôtez le vêtement à celui qui a répondu pour un inconnu, et emportez des gages de chez lui, parce qu'il s'est obligé pour des étrangers.
17. Un pain de mensonge est doux à l'homme; mais ensuite sa bouche sera pleine de gravier.
18. Les pensées s'affermissent par les conseils; et la guerre doit être conduite par la prudence.
19. Ne vous familiarisez point avec un homme qui découvre les secrets, qui use de déguisements, et dont la bouche est toujours ouverte.
20. Quiconque maudit son père et sa mère, sa lampe s'éteindra au milieu des ténébreis.
21. L'héritage que l'on se hâte d'acquérir d'abord, ne sera point à la fin béni de Dieu.
22. Ne dites point: Je rendrai le mal; attendez le Seigneur, et il vous délivrera.
25. Avoir deux poids est en abomination devant le Seigneur; la balance trompeuse n'est pas bonne à ses yeux.
24. C'est le Seigneur qui dresse les pas de l'homme, et qui est l'homme qui puisse comprendre la voie par laquelle il marche?
25. C'est une ruine à l'homme de dévorer les saints, et de rétracter les vœux qu'il a faits.
26. Le roi sage dissipe les méchants; et il les fait passer sous l'arc de son triomphe.
27. Le souffle du Seigneur est dans l'homme comme une lampe divine qui découvre ce qu'il y a de plus secret dans ses entrailles.
28. La miséricorde et la vérité conservent le roi; et la clémence affermit son trône.
29. La force des jeunes gens est leur joie; et les cheveux blancs sont la gloire des vieillards.
30. Le mal se guérira par les meurtrissures livides, et par les plaies qui pénétreront jusque dans le secret des entrailles.

diximus, sic abutitur Sapiens in hoc libello, ut videatur in genere intelligere quodvis delictum. Quod ad probos mores spectat et sapientiæ studium, nihil omittit Sapiens; nunc commuiter veluti remp. purgans, et instituens, ut superius in his que dicta sunt de judiciis; nunc ad filium suum, hoc est, seorsum unumquemque corrigens et instituens, quibus rationibus sapiens efficiatur, ut hoc in loco ebrietatem vehementer damnat, non solum tanquam alienissimam à sapientiâ, sed etiam quod homines pertrahat ad plurima mala, et inprimis ad nugas et vanitatem. Ad sensum perfectum in Hebræo deest aliquid. Sunt qui suppleant ad hunc modum: *Vinum efficit derisorem*; alii sic: *Vir vino deditus est derisor, sive nugator*; sive denique: *Qui bibit vinum et siceram, inimicè videbitur* (nam hoc est quod sequitur: *Quicumque errat in eo, non erit sapiens*), cum nugis delectatur et turbis sine tumultibus, qui tranquillitatem animæ perturbant, ut non possit rebus gravibus vacare. Per vinum

et sicram quascumque delicias corporis possumus intelligere, quæ ferè animæ virtutibus obstant.

VERS. 2. — SICUT REGES LEONIS, ITA ET TERROR REGIS; QUI PROVOCAT EUM, PECCAT IN ANIMAM SUAM. Hebr.: *Rugitus velut leonem est terror regis; qui irascitur contra eum, peccat in animam suam.* De furore regis superiore capite disserimus, cujus denum mentionem facere opportunum visum est post sermonem de ebrietate: insinuans quàm aliena à sapientia sit ebrietas, per quam ira et indignatio regis quandoque provocatur, quæ, ut superius legimus, quasi nuntius mortis est. Et hoc est quod dicit: *In animam suam peccat, et vitam in summum discrimen adducit, non nimis quàm is qui rugitus leonis sustinere non valens, in potestate illius venit; nam ut longè aliud est de terrore leonum absentem loqui, aliud propè rugitum animalis audire, illa nullis leve videtur contra regem irasci, illius provocare furorom, quod quàm horrendum sit, supplicio capitis nonnunquam experiuntur, et regie majestatis succensentes damno non possunt esse, sed in proprias animas et vitas peccant:* quanto magis qui Christum blasphemis et injuriis vel olim in cruce pendentem, vel hodie regnantem in cœlis afficiunt, illius lædere non possunt majestatem, sed proprias animas gravissimo peccato obnoxias afficiunt, hoc est, in animas suas peccant?

VERS. 3. — HONOR EST HOMINI QUI SEPARAT SE A CONTENTIONIBUS: OMNES AUTEM STULTI MISCENTUR CONTENTIONIBUS. Hebr.: *Honor est viro cessare à lite, sed omnia status miscetibi esse.* Non solum contra regem irasci et contendere est alienum à sapientia, sed cum quovis homine, imò quietum et alienum esse à litibus est summa laus, presertim cum sit difficillimum nullius animam offendere, cum omnibus hominibus pacem habere Rom. 12, id quod quanto difficilior fuerit, tanto majoris laudis. Contra lites, vel sectari vel miscere, ubi quiescere potes, extraneæ demeritæ est. Aliter, pendet à præcedente versiculo, et erit sensus: Ut in animam suam peccat qui regem provocat ad indignationem, ita à rege magnam inibi gratiam, et etiam honores assequetur, qui pacis et tranquillitatis amator est. Hanc posteriorem expositionem sequitur Aben Ezra. Alioqui simpliciter intelligi potest: Honorem assequetur ab omnibus, ut patra communis omnium amicus, qui alienus est à contentionibus.

VERS. 4. — PROPRIET FRIGUS PIGER ARARE NOLLIT, MENDICABIT ERGO ÆSTATE, ET NON DABITUR ILLI. Hebr.: *In hieme, vel propriè hiemem piger non arabit, vel non solat arare: petet in æstate, et non est; hoc est, mendicabit panem, et non est qui (supple) det illi; vel petet ab agricolis annonam, et nulla erit.* Sed prior expositio est melior, et similitudo sive parabola videtur; quasi diceret: Quemadmodum is qui vel labores subire, vel frigus ferè recusat, aut quancumque aeris injuriam, nec fructus in messe colligere, nec necessariam annonam per reliquum annum habere poterit, sed fame coactus turpiter mendicare cogetur, et neque ita poterit necessarium cibum acquirere. Terra quam quisque arare debet est caro propria: in hieme, hoc est,

in hæc mortali vitâ, quæ ferè deficiente charitate friget; unde segiores et pigri efficiuntur, recusantes per penitentiam et dolorem de peccatis, scindere corda nostra, et vitia radicibus evellere per auditum verbi, hominum semen inter varias cogitationes tanquam glebas recondere, ne in æstate futura vitæ cogatur mendicare cum stultis virginibus: *Date nobis de oleo vestro*, Matth. 25. Eletere quoque possumus interpretationem ad studium et industriam quam in juventute subire oportet, quasi nullos recusantes labores, quò tandem in ætate, hoc est, serenitate et tranquillitate animæ, sedatis videlicet affectibus, ex nostro veluti penam doctrinam necessariam promere possumus, ut non sit necessum nobis doctrinam et pacem Scripturarum ab indoctis hereticis mendicare.

VERS. 5. — SICUT AQUA PROFUNDA CONSILII IN CORDE VIRI (1); SED BONO SAPIENS EXHAURET ILLUD (2). Consilium et sapientia quæ est in corde viri sapientis confertur aqua profunda, quò inexhausta sit; nam ut illa quàmlibet multis haurientibus absumi non potest, ita non imminuitur sapientia et consilium, quamvis plurimi fuerint participes illius. Sunt tamen ex Hebræis qui similitudinem referant ad intermentem consilii et puritatem sapientie. Nam aqua profunda limpido fluit, nec conculcata à pretereuntibus contaminatur; sic sapientis viri consilium est sincerum, nec humano favore aut ambitione luteolum. Potest denique referri similitudo ad difficultatem hauriendi. Nam quò puteus aquarum altior et profundior est, eò majore negotio haurimus; q. d.: Prudentis viri consilium non sunt capaces omnes; sed ut magna, profunda et rara sapientia opus est ei qui alios moderari debet suo consilio, ita non est cujuslibet optimum consilium capere; solus qui prudens est sanum consilium capiet. Aliter: *Vir prudens hauriet illud, supple ex sermone illius; q. d.: Quantumvis profundum et secretum fuerit consilium viri sapientis, tamen alius vir non nimis prudens et sapiens particeps illius erit.* Valdè profunda sunt consilia illius viri de cuius ventre fluunt flumina aquæ vite, Joan. 7, quæ non omnes capiunt, sed quibus data est sapientia et prudentia à Deo ut credant Evangelio.

VERS. 6. — MULTI HOMINES MISERICORDES VOCANTUR; VIRUM AUTEM FIDELIUM QUIS INVENIET? Hebræa veritas ambigua est; nam omnibus his modis verti potest: *Plurimi homines predicabant virum ob misericordiam suam; vel: Multum laudabant homines virum misericordie; vel: Magni hominis predicabit unusquisque misericordiam; vel denique: Sunt multi homines quorum unusquisque predicabit misericordiam suam; q. d.: Glorietur de misericordiâ quam fecit. Hunc sensum*

(1) Significat profundum admodum esse cor hominis; sic Jer. 17, 9, dicitur: *Pravum cor hominis, et inscrutabile, vel, ut alii interpretantur, profundum pro omnibus, aut desperabile, quòd scilicet tanta sit altitudo, ut de illius cognitione quisvis desperare possit.* (Menochius.)

(2) Ad ima penetrabit, et quasi abyssos exhausta consilia, quæ latebant, sua solertia investigabit et cognoscat.

(Menochius.)

secutus est Aben Ezra, et non est alienus ab alio superioris capitis versiculo: *Desiderium hominis misericordie ejus: quos corripit Sapiens et reprehendit, inquisit: Et virum fidelem quis inveniet?* q. d.: Tantum adest ut quisquam merito possit hoc nomine laudari ut vix quemquam invenias quem verè fidelem appellare possis, juxta illud, Jac. 1: *Qui verbo non offendit, hic perfectus est vir; vel, fidelem quis inveniet?* qui nemini inferat injuriam, qui promissa servet; ut jam nemo debeat misericordiam jactare quam facit quibusdam hominibus, cum in alios parùm fidelis aut justus inveniat, vel potius cum erga Deum sit infidelis, promissa male observans. Mihi magis aridet prior versio et intelligentia, quæ est hujusmodi: *Multum laudantur, supple propter misericordiam suam, quam fecit illis; nam nulla virtus plus favoris aut gratiæ conciliat homini quam liberalitas et beneficentia, quæ Deum optimum maximum quodammodo imitantur homines. Sed fideles quis inveniat?* hoc est, rari sunt qui rependant par pari. Sic enim interpretatur Hebræi מִסְתַּחֲסֵפִים fideles, et מִסְתַּחֲסֵפִים fideles, qui fideliter rependant beneficium vel debitam gratiarum actionem, sunt valde pauci. Frequenter enim in Scripturis sacris conjunguntur hæc duo nomina, מִסְתַּחֲסֵפִים et חַסְדִּים, misericordia et veritas, quorum hoc beneficium ultrò collatum, illud verò agnatum et restitutum significat. Apud Hebræos מִסְתַּחֲסֵפִים veritatem facere dicuntur qui quod debent præstant; obligati videlicet præstant veritatem; sed חַסְדִּים misericordiam præstant qui merâ liberalitate utuntur. Ex hoc loco virum desumptum illud Evangelicum, Matth. 23: *Quis putas est fidelis servus et prudens? Hic loquendi modus raritatem significat, non negat neminem reperiri, ut 1 Sam. 2: Si quis peccaverit in Deum, quis orabit pro eo?*

VERS. 7. — JUSTUS QUI AMBULAT IN SIMPLICITATE SUA, BEATOS POST SE RELINQUIT FILIOS. Hebr.: *Ambulans in perfectione sua justus, beati filii illius post eum.* Ob bonitatem et liberalitatem magnam laudem assequuntur homines; sed qui justus est et perfectus, majorem, utputa cuius laus ad liberos et nepotes extenditur. Erunt enim beati post mortem illius, hoc est, felices habiti qui talem habuerunt patrem; vel reverè beati, sequentes videlicet vestigia patris, et in perfectione ambulantes; q. d.: Non ob virtutem solam, sed ob actionem virtutis justus sunt homines et beati, nam ambulare in perfectione est de virtute in virtutem procedere. Est præterea observandum in Hebræo haberi non simpliciter ambulans, sed faciens seipsum ambulare, ut justus intelligatur, non qui timore legis aut poenæ non transgreditur, sed qui sua sponte et libenter ambulat in perfectione, juxta illud D. Pauli Hebr. 6: *Ad perfectionem pererunt.* Justus iste qui in perfectione ex se ambulat est Agnus ille sine macula, qui peccatum non fecit, nec est inventus dolus in ore ejus, 1 Pet. 2, cujus filii sunt beati, si fecerint quæ præcepit eis, Joan. 13. Hic etiam reus est de quo sequitur:

VERS. 8. — REX QUI SEDET IN SOLIO JUDICII, DISSIPAT OMNE MALUM INTENTU SUO, VEL OCULIS SUIS (1). Si ex procedente versiculo pendeat Deum optimum maximum,

(1) Un roi s'assied sur un trône où Dieu l'a mis, lors-

cedente versiculo pendeat Deum optimum maximum, regem intelligimus, qui perpetuò super solium iudicii sedet, et novit qui sint ambulantes in perfectione, qui sint justus. *Novit Dominus viam justorum; impios vel primo intuitu dissipat et dispergit.* Non indiget vinctulis neque satellitibus ad coercendos malos, sed solo intuitu in fugam convertit suos hostes. Juxta sensum simpliciore intelligimus quam ut sit reipublice ut reges suo fungantur munere, hoc est, judicæ exercent, causas cognoscant. Nihil enim magis ad malefactores, reipublice pestes, coercendos facit, quàm judicium cum omni equitate et auctoritate tractata. Solum auctoritas est regia cujus aspectum malefeci non sustinent, cum sedet ut iudicium faciat et decernat quid unusquisque mereatur. *Dissipat vel dispergit:* intelligimus animadvertendo in malos. *Vel dispergit,* quia timore perterriti, ne ad conspectum regis veniant, desunt esse mali. Ad reges igitur et ad eos qui auctoritate pollent proprie spectant hæc. Caterùm ad quemvis veluti sensu proverbialis poterit dellectere, si in cujusvis animo veluti reipublicam consistat, in qua mens et ratio veluti regina ceteris potentibus præsidet, quæ si in iudicio vigilantem s'edat, decernens inter bonum et malum juxta verum Domini, et voluntaria penitentia castigat rebelles animi motus, facile dissipabit mala Dei auxilio, et ab omni malo et majoribus peccatis tranquillum reddet regnum animæ. Sed ex seipso hoc non poterit, juxta id quod sequitur.

VERS. 9. — QUIS POTEST DICERE: MUNDUM EST COR MEUM, PURUS SEM A PECCATO (1)? vel: *Mandati cor* qui s'applique à soutenir par lui-même sa dignité, et à s'acquitter de tous ses devoirs. Son trône est un trône de justice, lorsqu'il est persuadé que, puisqu'il tient la place de Dieu, il doit faire sur la terre ce que Dieu fait dans le ciel, en se déclarant, comme lui, le vengeur des crimes, le père des pauvres, et le protecteur de l'innocence opprimée.

Lorsqu'il agit de la sorte, il dispose de tous les maux par son seul regard: car il vent tout voir de ses propres yeux, et ses yeux ne sont troublés par aucun nuage. Le rang même qu'il tient dans le monde, le met au-dessus de toutes les préventions basses et intéressées des particuliers: il comprend sans peine, que les actions de bonté, de générosité et de justice, sont les sources de sa véritable gloire.

Dieu Ta mis au-dessus des hommes; mais il met l'équité et la raison au-dessus de lui. C'est pourquoi, comme Job disait de lui-même, il vent être exactement informé de toutes choses: il se déclare l'ennemi de ceux qui lui déguisent la vérité; et il croit que la plus grande injure qu'on puisse lui faire, est de l'indisposer, par de faux prétextes, contre ceux qui seraient plus dignes de ses grâces, que de sa colère, et de rendre la puissance royale, l'instrument de l'injustice d'un particulier. Ainsi son seul regard procure tous les biens et dissipe tous les maux. Il est roi, non-seulement par sa qualité, mais par sa sagesse; et il devient véritablement l'image de Dieu, l'admiration des hommes, la gloire de la Religion, l'amour de son peuple et le salut de ses états.

(1) Quomodo hic locus et similes intelligendi sint, explicat commentarius Trident. sess. 6, can. 23, his verbis: *Si quis dixerit hominem posse in tota via peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia, anathema sit.* Sic August. Enchirid. cap. 64, assentit vjiam justo-

meum. Quamvis multi gloriantur de misericordia quam fecerunt, et quamvis justus sit qui ambulat in perfectione, quamvis denique mens et ratio sedeat super solium justitiae, ut nihil faciat nisi cum summa aequitate, ut in precedentibus disserimus, tamen de sua puritate nemo potest gloriari, dicendo: *Mundus sum, innocens, servavi cor meum ab omni iniquitate*; nam non est homo super terram qui sic ambulat in perfectione et non peccet aliquando, Eccl. 7. Id quod non omnes intelligunt. Imò hyperitas laetel, juxta parabolam Evangelicam vel historiam potius de Pharisaeo et Publicano, quorum ille dixit: *Non sum sicut ceteri hominum*, Luc. 18. Porro, quis potest dicere: *Innocens feci cor meum à peccato, in quo conceptus sum*? juxta id quod dicit Propheta: *Ecce in iniquitatibus conceptus sum*, Psal. 51; vel denique à delicto juventutis meae. Quis dicit: *Mundum feci cor meum*? ut duplicem sensum intelligamus, neminem videlicet posse neque seipsum sine gratia servare mundum, neque commissum aliquando peccatum posse ex sese sine Dei auxilio purgare, praeter Agnum illum sine macula, quem versiculus secretioris sensu insinuat. Non enim nullum sed rarum quempiam significat hic loquendi modus: *Quis dicit?* Cum sensum figurat habeat plurimis modis occultum, merito inter Proverbia numerari potest, humilitatem in primis commendans hominibus, per quam agnoscere debent illius bonitatem cujus beneficio solum innocentia aliquando habebimus corda.

VERS. 10. — PONDUS ET PONDUS, MENSURA ET MENSURA, UTROQUE ADMONIBILE EST APUD DEUM (1). Hebr.: *Abominatio Domini etiam haec duo*; q. d.: Non solum furum et rapinam execratur Dominus, sed fraudem quamcumque quamlibet occultant, praesertim eam quae latenter in plurimos fit, et quasi contra publicam fit utilitatem, dum multorum jactura et populi dispendio unius privati hominis lucrum et compendium quaeritur, id quod improbi faciunt mercatores, majore pondere comparantes, et minore vendentes. *Res qui sedet super solium justitiae*, ut superius lectum est, haec non potest pati, sed cognitione sua dissipabit, et hoc malum inter cetera, ut ad superiora referatur. Significat proverbium multa esse quae Deus abominatur vitia, etiamsi à rege damnari non possunt, ut puta occulta; porro non minus injuriam fieri, etiamsi is qui patitur non possit conquiri. In pondere denique et mensura iniqua judicia intelliguntur, vel privatim si quis reprehendat et cum esse posse sine crimine, et non sine peccato; item Hieronymum. in Jerem. 17; et Gregor. lib. 18 Moral. cap. 4: *Sciendum est, inquit, quod sunt peccata quae à justis vitari non possunt. Non quod illum sit nominatum quod seorsum vitari non possit, sed quia universum secundum cursum presentis fragilitatis non vitantur; hinc patres dixerunt non posse vitari, scilicet nisi ex singulari Dei privilegio, ut verba concilii explicat. Nam aliqui error Manicheorum est, hominem non posse vitare peccatum, et similiter omnium non ferè haereticorum nostri temporis. (Estius.)* minium ferè haereticorum nostri temporis. (Estius.)

(1) Sensus est: Diversa pondera, et diversi modi, utraque abominatio sunt Domino, ut his nominibus quae libet mensura intelligatur. Et contra eos loquitur Sapiens, qui majore mensura emunt, et minori vendunt, fraudantes de mensura publica, quod manifeste et abominabile iniustitiae est. (Estius.)

damnat in uno quod in alio bene factum esse laudat, vel in se permittit quod in vicino non possit tolerare, hic pondere utitur et pondere, mensura et mensura. Res quoque sive princeps qui sedet super solium iudicii, si non utatur lapide et lapide, ut est in Hebraeo, ephà et ephà, dissipavit omne malum oculi et cognitione sua. Quòd si personarum acceptionem admittat, eadem crimina videlicet et isdem circumstantis aggravata diversis sententiis veluti ponderibus librans, Dominò erit execrabilis, apud quem non est personarum acceptio, sed in omni gente qui timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi, Act. 10.

VERS. 11. — EX STUDIIS SUI INTELLIGITUR PUER, SI MUNDATA ET RECTA SINT OPERA EJUS (1). Hebr.: *Etiam ex studiis suis se notum facit puer, si purum et si rectum opus illius*; vel: *Etiam ex operibus suis ignotum se faciet puer*. Nihil proverbialis sensus videtur habere si juxta litteram exponatur, esse videlicet et apparere vestigia quaedam seu virtutum suae vitiorum in his quae agunt pueri, quibus scire quodammodo licet quibus olim proventoris aetatis sunt futuri. Sunt ex Hebraeis qui pro ambiguitate hujus verbi יָדָע, quod cognoscere significat et alienare, sive alienum et ignotum esse, vel occultare, ut ferè contraria sint significata, ita in sensum omnino contrarium exponunt versiculum, nempe ut pendat sensus ex precedenti ad hunc modum: *Pondere et pondere occultatur fraus, etiam in studiis (seu operibus) suis ignotus erit puer, ut non possit ex his quae puer agit satis scire qualis adultus sit futurus, an pura videlicet et manda sint futura illius opera et re-cta, necne.*

VERS. 12, 13, 14. — AUREM AUDIENTEM, ET OCULUM VIDENTEM, DOMINUS FECIT UTROQUE. (Alii: *Domini fecit etiam utrumque*.) NOLI DILIGERE SOMNUM, NE TE ECCESTAS OPPRIMAT: APERI OCCULOS TUOS, ET SATURARE PANIBUS. MALUM EST, MALUM EST, DICTO OMNIS EMPOR, ET CUM RECESSERIT, TUNC GLORIAMUR; vel: *Et vadens tunc jactabit se*. Diversa sunt studia juvenum, ex quibus quales sint futuri proventoris aetatis coniecturam facere licet; et quamvis alii boni, alii mali evadant, tamen ad sapientiam assequendam omnes sunt creati à Deo, et tam anime quam corporis viribus praediti. Nam per sensus exteriores internas animae vires et potentias intelligimus. Inter sensus corporeos auditum et visum ad rerum cognitionem percipiendam maximum habere momentum etiam philosophi tradunt: id quod Sapiens hic in loco docet; et interim corripit ignavos et pigros in his quae ad salutem spectant et ornamentum aenimur, inquires: *Aurem audientem*; q. d.: Deus fecit aurem ad scientiam et sapientiam evangelicam hauriendam, dicente Be-

(1) יָדָע, hoc verbum duos contrarios sensus potest ellicere. Si veritatis, alienabitur, id est, ignotus erit, efficit hunc sensum, difficile esse ex puritate iudicare, qualis quisque futurus sit vir; fluxius enim valde, atque mutabilis est ea aetas. Si vero aliam verbi significationem sequamur, veritatisque cognoscitur, sensus erit: Ex perorum studiis, id est, ex moribus et indole, ex ludis ipsis, quibus delectantur, coniecturam fieri posse quales futuri sint eius iam viri mores. (Maldonatus.)

(Maldonatus.)

mimo toties in Evangelio: *Qui habet aures audiendi, audiat*, Luc. 8. Et fecit oculum ad opera Conditoris contemplanda, ex quibus sempiterna ejus virtus et divinitas conspiciuntur, Rom. 1. Reprehendit infidelium et gentium errores, qui negant Deum curare res mortales aut actiones humanas, cum dicit: *Noli diligere somnum*; q. d.: Utere corporis et animae dotibus in eum finem ad quem sunt destinatae. In somno nullus est usus nec visus nec auditus, imò nullorum sensuum. Quòd si mea monita spernas, et otio magis quam honesto studio etiam juvenis oblectare te volueris, habe saltem rationem victis tui, cave ne ad egestatem devenias; tantisper vigila donec victui necessaria compares. *Aperi oculos fidei, et saturare pane qui de caelo descendit, et dat vitam mundo*, Joan. 6. *Aperi oculos igitur, et excute somnum* quamlibet suavem; ad labores accingere, quamlibet graves in initio videantur. Non principia, sed fines perpende; nam ex somno paupertas et inedia, ex vigilia et studio copia rerum et abundantia panis et deliciarum comparantur. *Malum, malum est, dicit omnis emptor*. Exemplo mercatorum vult nos spectare non initia, sed fines laborum. Ut enim illi rem primò vituperant quò vilios emant, deinde ubi emerint jactant se et gloriantur de sua sive industria sive peritia in rebus comparandis; sic sapientia, in cujus acquisitione vigilare et labore suum filium monet Sapiens, minimè juvenibus ardet; sed *malum est, malum est*, inquit, manè somnum excutere, et litterarum studiis sive rebus divinis indulgere; sed olim ex ephelis et puerilibus annis egressi, ubi maximis sudoribus, veluti negotiatorum, Matth. 13, venditis omnibus unicam alii margaritam comparaverint, sibi gratulabuntur ipsis. Porro illa verba: *Cum abierit, vel recesserit sibi*, in Hebraeo לָךְ, et transiens sibi, et ad rem emptam optimè refertur, ut sit sensus: *Merces comparatae non placent mercatoribus cum emuntur, sed dicunt: Malum est, malum est quod emi; verum cum est sibi, et fors egrederit quod emi*; q. d.: *Cum bene vendit et multum lucratur, tum tandem laudat sese quòd noverit uti foro*. Item in studio sapientiae cogitandum est de fructu videlicet quem sapientia profert, non de laboribus quibus acquiritur. Possumus denique illa verba: *Malum est, malum est, dicit omnis emptor, ad labores et pericula referre* cujusmodi subire solent mercatores, juxta illud Horatii:

*Impiger exteros currit mercator ad Indos,
Per mare pauperem fugiens, per saxa, per ignes.*

Sed melius ad verba eminentium referuntur, propter ea quae sequuntur, quibus prudentia sive scientia laborum laudatur.

VERS. 15. — EST AUREM ET MULTITUDO GENIARUM; VAS AUTEM PRETIOSUM LABIA SCIENTIAE. Duplex est intelligentia: Prima: *Facile sibi comparat opes, aurum et multas margaritas, et vas pretiosum, qui pollet scientia laborum*; hoc est: Vir sapiens et eloquens facillimè potest disecere, ut jam juvenibus debeat prima cura haberi de sapientia, non de mercatura, aut aliis artibus quibus opes acquiritur. *Facile est*, dicebat olim

S. S. XVI.

Thales Milesius, philosophus dicitur, si velit. Id quod reipsa ostendit; nam perspecta per cursum siderum olei futura charitate, omnes totius provinciae comparat olivas; quae re dives admodum evasit. Secunda intelligentia versiculi, quae magis placet, nempe *labia scientia*, hoc est, sapientia cum eloquentia conjunctione, praestant auro, margaritis, aut quibuslibet vas pretiosum. Vel denique subintelligitur littera similitudinum, et erit sensus, *labia scientia esse homini velut purum, velut vas pretiosum*; ut sit sensus: *Sapienti non possunt deesse ornamenta externa*; aut: *Hec non curat sapiens, cum his multò habeat magis pretiosa*. Levi Ben Gerson sic: *Sunt qui auro et lapidibus pretiosis abundant; sed tamen res pretiosae, ut sunt labia scientia, non sunt illis.*

VERS. 16. — TOLLE VESTIMENTUM EJUS QUI FIDEIUSOR EXSTITIT ALIENI, ET PRO EXTRANEIS AFFER PIGNUS AB EO. Hebr.: *Accipe vestem illius cum quis fidejusserit pro extraneo, et pro alieno pignus ejus (supple accipe cum fidejusserit)*. Juxta sensum humiliorum, prudentiam quamdam humanam docet versiculus, nempe in contractibus et in commerciis mutuis securitatem quamdam servare, praesertim ubi cum extraneis agitur, et viris vel feminis ignotis. Et quamvis non solum noster interpres, sed etiam ipsi Hebraei exponant *vestem ejus qui fidejubet pro extraneo*, subaudiendo praepositionem pro, potest tamen verti: *Quando extraneus fidejubet, cape vestem illius pro pignore*. *Fidejubet pro extraneo mens et ratio, quando spiritu facta carnis mortificare studet et pollicetur: quam fidejussionem quisquis in se firmam et stabilem esse velit, vestem illius qui fidejubet accipere debet*, hoc est, *velerem hominem exspoliare cum actibus suis*, Col. 5. Nam facile praestat quod in baptismo promisit quicumque carnem cum affectibus domare noverit, et mundum crucifigere cum concupiscentiis, quibus spoliatus spiritus nudus Dominum nudum facillimè sequitur cum illius auxilio.

VERS. 17. — SUAVIS EST HOMINI PANIS MENDACII; ET POSTEA IMPLEBITUR OS EJUS CALCULO, SIVE LAPILLO, ID EST, LAPILLIS, NUMERUS PRO NUMERO; QUI SI CUM PANE MISCEANTUR, DENTES VEHEMENTER LEDUNT. PANIS MENDACII, quem falso testimonio lucratus est, inquit Aben Ezra. Alioqui quodcumque lucrum sub nomine panis intelligitur, quatenus fructus et nialis virtus acquisitum; quod primò statim facie suave videtur et amoenum, postea tamen, mordente conscientia, difficultis quam lapilli masticatum concoquitur. *Neque solum furtum et rapina, sed peccatum quodcumque hanc naturam et conditionem habet, ut primò dulcedine quòdam sensus mulecat et titillet animum, postea vero dentes comedentium rumpat; id quod vel de morsu conscientiae, vel de poena peccatis debita possumus intelligere*. Frequens est metaphora comedere pro peccare. Sensus denique non est alienus ab illo versiculo quem prius exposuimus: *Aque furivae dulciores sunt*, cap. 9. Quamvis sese oblectent haeretici pane mendacii, hoc est, falsa doctrina, quam pro vero pane Evangelico populo ministrare gaudet, vix un-

37

quam cogitavit quisquam qui nullum de hereticis pravitae accepit experimentum.

VERS. 18. — COGITATIONES CONSILII ROBORANTUR, ET GUBERNACULUS TRACTANDA SUNT BELLA. Hebr.: *Cogitationes consilii firmabitur, et per consilia gere bellum.* Juxta Hebraismum, *cogitationes*, hoc est, unaquaqueque ex cogitationibus, firmabitur. Sensus proverbii est: Neminem per se satis esse prudentem, imò egeri unumquemque sapientium et doctorum hominum consiliiis. Sunt enim in animo uniuscujusque cogitationes variae et inconstantes, praesertim in rebus majoris momenti, cujusmodi est bellum; et ideoque priusquam incipias, consulto opus est. Et juxta parabolam Evangelicam Luc. 14: *Quis ex vobis volens edificare turrim, non prius sedens computat sumptus, etc.; aut: Quis rex iturus committere bellum adversus alium regem, etc. Quidquid enim facere volumus quod vel ad edificationem animorum nostrorum spectat, vel ad bellum contra hostes nostros, nempe principes et potestates tenebrarum harum, Ephes. 6, non levi cogitatione, sed sagaci consilio praemeditari oportet: oportet, inquam, vel legem Dei considerare, vel viros sapientes, qui aliquando victoriam sunt associuti, et aedificum aliquod virtutum in animis suis construxerunt.*

VERS. 19. — EI QUI REVELAT MYSTERIA, ET AMBULAT FRAUDULENTER, ET DILATAT LABIA, NE COMMISCEARIS. Hebr.: *Cum eo qui revelat secretum, qui circuit detractionem, et qui blanditur labiis suis, ne misceas te. Alier: Qui revelat secretum, ambulat detractor, et qui dilatat labia sua, ne te committas, vel potius, cum eo qui decipit labiis. Sicut ex Hebraeis qui juxta versionem nostram unicam clausulam efficiant, nempe, ut nihil commercii habeamus, neque cum eo qui revelat secretum, neque cum eo qui ambulat fraudulenter, nec denique cum eo qui labiis seducit. Quamvis necessarium sit ad cogitationes fluctuantes confirmandas alieno uti consilio, ut superius dictum est, tamen non est satis tutum cum quovis homine secreta nostra communicare, neque à quovis consilium petere. Sunt enim qui gaudent pandere aliena secreta, et criminando circumire. Sunt praeterea qui facile persuasi et decepti, alios quoque blandiendo decipiunt. Duplex significatio hujus verbi פתח, persuadere et dilatare, sensum facit ambiguum, quamvis eodem ferè redeat. Nam et qui dilatat labia et qui persuadendo fallit verborum et futilis intelligitur, cujusmodi ad servandum secretum aut sanum consilium impediendum omnium minime est idoneus. Ab eo igitur qui revelat secretum aliorum, et qui criminando circumcui, hoc est, à dilatore, neque amicitiam petas, neque consilia tua ei impertias; vel potius, cum eo qui blanditur labiis ne in eas consilium. Iudei et heretici sunt qui criminantur fidem ecclesiasticam; philosophi et secularis sapientie homines sunt qui blandiuntur vitiiis humanis, carnii et concupiscentiis laxantes habenas: cum his igitur consilium inire non debes, si bellum gerere contra mundum et carnem, vel quancunque cogitationem teipsum corroborare velis, juxta ea quae praecesserunt, in rebus quae ad aeternam sapientiam spectant.*

VERS. 20. — QUI MALEDICIT PATRI SUO ET MATRI, EXTINGUENTUR LUMEN EUS IN MEDIS TENEBRIS. Hebr.: *Lucerna ejus in obscuritate tenebrarum. Per lucernam metaphoricè intelligitur anima sive mens, ut est in Evangelio, Luc. 11: Si lumen quod in te est tenebrae sint; vel lucerna charismata Dei intelliguntur, quibus hominum mentes illustrantur. Sed his penitus destitutus est qui maledicit patri vel matri; nam conjunctio van, quae alicui copulat, hoc in loco disjunctivè accipitur; ut legatur: Maledicens patri vel matri; q. d.: Indignus est his donis et beneficiis quae Deus omnium pater omnibus largitur; indignus est, inquam, is qui patrem contemnit vel matrem spernit, et jam destitutus lumine divinae gratiae in maximis tenebris versatur. Possumus etiam per tenebras angustias et tribulationes intelligere, in quibus opem non invenit qui patrem spernit vel matrem. Et haec ad superiora pertinent de consilio quo firmantur cogitationes, quod cum parentis liberis impertiant, contemnantur nonnunquam à liberis, qui malunt detractorum et blandientium sese miscere consortiis, de quibus in superiore versiculo, quam patri obtemperare et matri. O quante tenebrae manent Judaeos et infideles, qui Patrem coelestem spernant! Nam qui Filium non recipiunt, neque Patrem recipiunt. Quante porò haereticos, qui Ecclesiam nostram floccificant! horum lucerna in tenebris profundissimis, proli dolori in perpetuum extinguitur.*

VERS. 21. — HAEREDITAS AD QUAM FESTINATUR IN PRINCIPIO, IN NOVISSIMO BENEDICTIONE CAREBIT. Haereditas ad quam festinatur, vel haereditas festinanter acquisita, intelligitur rapina et malis artibus acquisita, vel dum quis contempto patre ejus mortem accelerat, ut ad superiora referatur, in novissimo benedictione carebit, vel, ut in Hebraeo est, extremum illius non erit benedictum. Nam malè parata malè pereunt. Vel denique, haereditas festinata erit quam quis assequitur absque labore aut cura aliqua. Tales haeredes solent rem minis curare domesticam, et bona sive facultates cum facilitate magna relictas à parentibus majore facilitate consumere. Filii Ruben et Gad ac dimidia tribus Manasse festinabant haereditatem transjordanam accipere, quae tandem non fuit benedicta, ut quae primò spoliata sit, habitatoribus in captivitate deductis. Iudei denique vineam Domini in haereditatem acceperunt, exclusis gentibus; quae tamen illis parum felix postremo tempore fuit, destructa civitate Jerusalem; festinantium nimium, interfectis videlicet servis Patris et Filio, quò citius sibi vendicarent haereditatem. Quadrat proverbium vel in primis illis qui bona ecclesiastica et jura etiamnum juvenes festinant occupare, verius quam legitime per gradus ecclesiasticos ad suprema numera pervenire. Indociti videlicet et inidonei vel ad episcopalem cathedram et dignitatem per fas ac nefas propeant; sed Dei benedictione destituti tandem sentiant quid sit pastoris locum occupare illi qui gregem Domini pascere vel noluit vel nescivit.

VERS. 22. — NE DICAS: REDDAM MALUM. EXPECTA DOMINUM, ET LIBERABIT TE, VEL SALVUM FACIET TE. Nulli malum pro malo reddentes, inquit D. Paulus Rom. 12.

Mihi vindictam: ego retribuam, dicit Dominus. Salomon prohibet ne cogites quidem aut tecum deliberes de reddendo malum pro malo, nam ne dicas, hoc est, penes te ne cogites. *Especta Dominum; q. d.: Noli sententiam iudicis preire, vel potius remitte vindictam Domino, expectans illius opem ut te eripiat à malo quod pateris. Tu de reddendo malum poteris cogitare, et malum pro malo rependere poteris facilius quam acceptum damnum amoliri. Magis sollicitus esse debes de tua salute quam de alterius damno. Salutem verò à Domino recipies, si modò causam tuam illius clementiae commendes, ut etiam adversario tuo rependat, non quod tu iratus cogitas, sed quod pro illius aequitate et clementia videbitur opportunum; nam in causà propria solent homines esse paràm æqui iudices, sed quod in se leve iudicant delictum, in aliis gravissimo supplicio dignum aliquando putant, quos Dominus exsecratur, tanquam eos qui diversis utuntur ponderibus et mensuris, juxta sequentem versiculum: Abominatio est apud Dominum pondus et pondus; statera dolosa non est bona. Quem prius exposuimus hoc ceterum capite.*

VERS. 24, 25. — A DOMINO DIRIGUNTUR GRESSUS VIRI: QUIS AUTEM HOMINEM INTELLIGERE POTEST VIAM SUAM? (Hebr.: *A Domino incessus hominis, et homo quomodo intelligit viam suam?*) RUINA EST HOMINI DEVORARE SANCTOS, ET POST VOTA RETRACTARE (1). Hebr.: *La-*

(1) Vt illis qui pessimi sanctos et fideles vexant! Deus enim amicum suorum patrocinium suscipit, et impius peribit. Veritatis hujus illustra argumenta exhibent Phara, Antiochus Epiphanes, alique populi Dei osores, sub utroque Testamento. Nunquam impunè molestia inferitur sanctis; sive loca memoria illorum consecrata, ubi cineres illorum quiescunt, violenter, sive mortales adire laessantur; voces illi ad Dominum tollunt, et ab illo exaudiantur; queruntur illi, inquit Deus ultioerit. Vae illis qui incepta iam vota retractant, nec datam fidem liberant! Non ita Deus irridendus est. Curæ nostra nihili pendit, sed illud exigit, ut nomen suum religioso obsequio colatur, et si quae illi voto obstricta sunt, sincerè reddantur. Si quis votum Domino voverit, non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promissit, implebit.

Hebraeus ad litteram: *Laqueus homini devorare sanctum, et post vota inquirere.* Causa est malorum hominum, si ad se et in profanos communesque usus res sacras Deoque addictas convertat. Hujus veritatis testis est omnium seculorum experientia. Alius malorum fons est, in votis à se factis cavillari, inanesque causas exquirere seu vota eludendi, sive excusandi sese, ne fides solvatur. Vanà rerum specie, et levissimis interpretationibus falli se Deus, perinde ac homo, minime patitur. Alii sic explicant: *Laqueus est homini devorare, et inncupare vota inconsulto fidem temerè obligare; et post inncupatum votum inquirere et tentare, quò ratione se quis promissis solvat.* Satis apta haec interpretatio videtur. Aliter: Crimen est ingens devorare, rapere, absumere sancta; ac denique inncupare vota, veluti ut paratam crimen expiatur; neque enim larvis disce et spectris religionis Deus fallitur. Septuaginta: *Laqueus viri cito puit ex propriis sanctificare; postea enim quam voverit, nihil supererit, nisi ponere.* Chaldaeus: *Laqueus est homini qui devotum templo, vel sanctuario, et postea penitent. Posterior haec explicatio maxime simplex est. Latine quaedam editiones ferunt: Ruina est homini devorare sanctos; alia: Devorare, vel devorare sanctos. Genuina lectio est, devorare. Veteres manuscripti codices pro-*

queus est homini deglutire sanctum, et post vota ad inquirendum. ורר vir à fortitudine habet etymologiam, ורר, homo à terrâ. Sensus versiculorum est: Cum homo quilibet de se sit ignarus et impotens ad viam suam, vel intelligendam, vel percurendam, quantumvis alicui sit fortis et prudens, nihilominus à Domino gressus viri (sive gigantis), supple reguntur, vel potius firmantur et roborantur à Domino; q. d.: Non gloriatur fortis in fortitudine sua, neque sapiens in sapientia sua, Jer. 9; nam quomodò intelligi homo terrenus viam suam quae ducet ad vitam, viam suam quae domum reducet? De quâ viâ loquitur Christus, Joan. 10: *Ego sum via, veritas et vita, quam nemo transierit inoffensus, nisi gressus illius roborentur à Domino. Nemo venit ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum, Joan. 6.* Nulla sapientia humana sufficit ad intelligendam hanc viam. Quòd si simpliciter de gressibus hominis in hac mortali viâ intelligamus, juxta Hebraeos, non videbitur absurdum, quia neque sufficit homini vires ad iter ingrediendum sine auxilio Dei, neque novit homo proficiens quando sit reversurus; sed omnes humanas actiones moderatur Deus; q. d.: Cum à Deo in omnibus pendeamus, summa stultitia fuerit et ruina hominis Deum contemnere, juxta sequentem versiculum: *Ruina est homini devorare sanctos, vel juxta Hebraeos, laqueus, vel scandalum, si sanctum devoraverit:* quod Hebraei de crassis sacrificiis intelligere possunt, sive de his, quae Deo devota fuerant, aut etiam de hostiis pro peccatis, quibus vesci nisi solis sacerdotibus nemini licebat. Nos sanctum devorare dicimus Dei charismata in vanum accipere, et accepta remissione peccatorum, veluti solet canis ad vomitum redire, 2 Pet. 2, contempto sanctorum Sancto, pro quem laqueus contritus est, et nos liberati sumus, Psal. 124; denò in laqueos diaboli incidere, et subinde per vota liberationem querere de laqueo. Alii sic: *Scandalum (vel ruina) est homini devorare sanctum, juxta sensus praedictos, et etiam est homini laqueus (sive scandalum) post vota investigare modum quo possit minime obligari, vel quo minus reddat quod voverit. Aliter: Ruina est homini qui devorat sancta, et postea querit voveri alia, quasi nihil referat vel integritatem servare vel per penitentiam, quae est secunda post naufragium tabula, remissionem habere. Antiquam editionem, hoc est, Septuaginta, magis accedere ad Hebraeam veritatem quam nostras etiam testatur Beda: *Muscipula est viri celeriter quipiam proprium sanctificare; postea enim votum fecisse, ponere contingit.* Sic Septuaginta, qui subauditis quibusdam vocibus sensum assecuti sunt qui maxime mihi arridet.*

VERS. 26. — DISSIPAT IMPIOS REX SAPIENS, ET INCURVAT SUPER EOS FORNICEM (1). Hebr.: *Et reducet*

et post vota retractare, legunt: *Et post vota tractare.*

(1) *Dissipavit impius rex sapiens, et reppendit impiis vicem;* hoc est, prout fecerunt, ita eis fecit, pena talionis. Vox פנר rei modum et rationem, seu formam et circumstantias passim apud Rabbinos significat, pectum significatione illà ex Prov. 25, 11: *Verbum dictum cum circumstantiis suis, sive modo et ratione sua, hoc est, observatis circumstantiis temporis, loci, persona-*

Ezra hunc versiculum obscurissimum ut pendat à peccata diluit, et ea que admitti poterant compescit : que sumpta ab exterioribus plagis, concussa menti ponitentie vulnera infligit. Unde scriptum est : *Livor vulneris abstergit mala, et plaga in secretioribus ventris.* Mala enim livor vulneris abstergit, quia flagellorum dolor vel cogitatas, vel perpetratas nequitiis diluit. Et post nonnulla : *Livor ergo vulneris abstergit mala, et plaga in secretioribus ventris, quia cum exterius percuntur, ad peccatorum nostrorum memoriam tacite afflictique revocatur, atque ante oculos nostros cuncta que à nobis sunt male gesta redducimus, et per hoc quod foris patimur, magis intus, quod fecimus, dolemus.* Unde fit ut inter aperta vulnera corporis, amplius nos abluat plaga secreta ventris, quia sanat nequitiis pravi operis occultum pulvis doloris. Idem, 25 Moral., c. 13 : *Meum compunctam plaga percussiois sunt lamenta compunctionis.* Et mox citato hoc loco : *Per livorem quippe vulneris disciplinam insinuat corporea percussiois.* Plaga verò in secretioribus ventris, sunt interna mentis vulnera, que per compunctionem fiunt : sicut enim venter cibus repletus extenditur, ita mens pravis cogitationibus dilatata sublevarur. Abstergit igitur ventris, quia et disciplina exterior culpas diluit, et extensam mentem compunctio penitentie ululone transigit. Sed hoc inter se utraque hæc differunt ; quod plaga percussioem dolent, lamenta compunctionum sapiunt. Ille affligentes cruciant, ista red-

CAPUT XXI.

1. Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini ; quocumque voluerit, inclinabit illud.
2. Omnis via viri recta sibi videtur ; appendit autem corda Domini.
3. Facere misericordiam et iudicium, magis placet Domino, quam victimæ.
4. Exaltatio oculorum est dilatatio cordis ; lucerna impiorum peccatum.
5. Cogitationes robusti semper in abundantia ; omnis autem piger semper in egestate est.
6. Qui congregat thesauros linguâ mendacii, vanus et excors est, et impingetur ad laqueos mortis.
7. Rapina impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudicium.
8. Perversa via viri, aliena est ; qui autem mundus est, retum opus ejus.
9. Melius est sedere in angulo domatium, quam cum muliere liigiosa, et in domo communi.
10. Anima impii desiderat malum ; non miserabitur proximo suo.
11. Maledicta pestilente, sapienter erit parvulus ; et si sectetur sapientem, sumet scientiam.
12. Excogitat iustus de domo impii, ut detrahatur impio à malo.
13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur.
14. Manus absconditum extinguunt iras, et donum in sinu indignationem maximam.
15. Gaudium iusto est facere iudicium, et pavor operantibus iniquitatem.
16. Vir qui erraverit à viâ doctrinæ, in costu gigantum commorabitur.

precedente, et sit similitudo : *Quomodocum gloria juvenum est fortitudo eorum, et honor sanum sapientia cana et matura : sic livor et purulentia in vulnere est mundities et purgatio mali.* Mihi magis placet sensus Sapientie magis dignus, nempe ut intelligamus metaphoram tractatam à corpore ad animam ; q. d. : *Quod in vulneribus corporis videmus fieri, idem sentiendum de plagis mentis. Collectio purulenta in vulneribus facit ad sanitatem et purgationem mali, et plaga que fiunt in penetrabilibus ventris ; hoc est, anime morbi eodem modo curantur per livores et saniem in unum locum collectam ; dum ad memoriam peccata revocantur, dum perpendimus quam ingens malum sit Deum offendere, dum de gravitate et facilitate peccandi cogitamus, et ex animo dolentes, purulentiam plagarum anime per penitentiam ad unum veluti locum revocare videmus et purgare.* Alii per naturam hominem intelligunt, et similitudinem ad hunc modum deducunt, ut *vulnera que sunt in extremâ cute, et plaga que aliis infinguntur, veluti ad interna et viscera, cum dolore et malo curantur ; sic malus homo nunquam nisi suo damno sapit, neque castigatur nisi per dolorem.*

« cum dum affligunt. Per illas in afflictione moror est, per hæc in morore lætitia. » (Corn. à Lap.)

CHAPITRE XXI.

1. Le cœur du roi est dans la main du Seigneur, comme une eau courante ; il le fait tourner de tel côté qu'il veut.
2. Toutes les voies de l'homme lui paraissent droites ; mais le Seigneur pèse les cœurs.
3. Faire misericordie et justice, est plus agréable au Seigneur, que des victimes.
4. L'orgueil du cœur rend les yeux altiers ; la lampe des méchants est un péché.
5. Les pensées d'un homme fort produisent toujours l'abondance ; mais tout paresseux est toujours pauvre.
6. Celui qui amasse des trésors avec une langue de mensonge, est un homme van et sans jugement ; et il s'engagera dans les filets de la mort.
7. Les rapines des impies seront leur ruine, parce qu'ils n'ont pas voulu agir selon la justice.
8. La voie corrompue de l'homme est une voie étrangère ; mais quand l'homme est pur, ses œuvres sont droites.
9. Il vaudrait mieux demeurer en un coin, sur le haut de la maison, que d'habiter avec une femme querelleuse dans une maison commune.
10. L'âme du méchant désire le mal ; et il n'aura point compassion de son prochain.
11. Quand un homme contagieux sera puni, le simple en deviendra plus sage ; et si s'attache à un homme sage, il acquerra la science.
12. Le juste pense avec application à la maison de l'impie, pour retirer les méchants du mal.
13. Celui qui ferme l'oreille au cri du pauvre, criera lui-même, et ne sera point écouté.
14. Un présent secret étouffe la colère ; et un don qui on met dans le sein, apaise l'indignation la plus grande.
15. Le juste trouve sa joie dans la pratique de la justice ; mais ceux qui commettent l'iniquité, sont dans l'effroi.
16. L'homme qui s'égare de la voie de la doctrine, demeurera dans l'assemblée des géants.

17. Qui diligit epulas, in egestate erit ; qui amat vinum et pingua, non dilabitur.
18. Pro justo datur impius, et pro rectis iniquus.
19. Melius est habitare in terrâ deserta, quam cum muliere rixosa et iracundiâ.
20. Thesaurus desiderabilis et oleum in habitaculo justi, et imprudens homo dissipabit illud.
21. Qui sequitur iustitiam et misericordiam, inveniet vitam, iustitiam et gloriam.
22. Civitatem fortium ascendit sapiens, et destruxit robur fiducia ejus.
23. Qui custodit os suum et linguam suam, custodit ab angustiis animam suam.
24. Superbus et arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiâ.
25. Desideria occidunt pigrum ; noluerunt enim quidquam manus ejus operari ;
26. Totâ die concupiscit et desiderat ; qui autem iustus est, tribuit, et non cessabit.
27. Hostie impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere.
28. Testis mendax peribit ; vir obediens loquetur victoriam.
29. Vir impius procacter obfirmat vulvum suum ; qui autem rectus est, corrigit viam suam.
30. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.
31. Equus paratur ad diem belli ; Dominus autem salutem tribuit.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — SICUT DIVISIONES AQUARUM ITA COR REGIS IN MANU DOMINI : QUOCUMQUE VOLUERIT INCLINABIT ILLUD. Rectè supplevit interpres adverbium similitudinis : *Sicut divisiones, supple, sunt in manu et pensæ agricolam, qui pro suo commodo potest hinc vel illuc aquam derivare, præsertim in quibusdam regionibus, ubi ex more illud fieri solet ; ita cor regis et voluntatem sive consilium solet Deus inclinare pro sua voluntate, vel in bonum subditorum, vel in malum et peccatum, hoc exigentibus populi peccatis : nam, ut alibi scriptum est, per me reges regnant, c. 8 ; et : Propter peccata populi facit hypocritam regnare, Job. 34. Quod si cor regis sit in manu Domini, quod maxime liberum videtur quanto magis relique vires et apparatus bellicus quamlibet ingens ? quanto magis alii privati homines ? ut referatur versiculus ad precedentia, qui investigat omnia secreta ventris. Aliter : Sicut divisiones aquarum, scilicet tant in manu Domini, qui præcipit dicens : Fiat firmamentum, et dividat aquas ab aquis, Gen. 1 ; qui divisit mare Rubrum in divisiones, Psal. 156 ; qui placuit super justos et injustos, Matth. 7 ; et Judæis transeuntibus Jordanis fluenti subsistere fecit, eadem facilitate corla regum moderabitur. Possunt hæc ad mysterium Baptismatis referri, ut intelligamus : sicut Ministri est aquam dividere immergendo corpora, ita est Dei corda sanctificare Christianorum, qui sunt omnium acquisitionis et regale sacerdotium.*

17. Celui qui aime les festins, sera dans l'indigence ; celui qui aime le vin et la bonne chère, ne s'enrichira point.
18. Le méchant sera livré pour le juste, et l'injuste pour ceux qui ont le cœur droit.
19. Il vaut mieux habiter dans une terre déserte, qu'avec une femme querelleuse et colère.
20. Il y a un trésor précieux et de Thulé dans la maison du juste ; mais l'homme imprudent dissipera tout.
21. Celui qui exerce la justice et la miséricorde, trouvera la vie, la justice et la gloire.
22. Le sage s'est rendu maître de la ville des fors ; et il a détruit la force où elle metait sa confiance.
23. Celui qui garde sa bouche et sa langue, garde son âme de pressantes afflictions.
24. Le superbe et le présomptueux passera pour ignorant, parce que dans sa colere, il s'emporte en des actions d'un insolent orgueil.
25. Les desirs tuent le paresseux ; car ses mains ne veulent rien faire.
26. Il passe toute la journée à faire des souhaits ; mais celui qui est juste, donne et ne cesse point de travailler.
27. Les hosties des méchants sont abominables, parce qu'ils les offrent du fruit de leurs crimes.
28. Le témoin menteur péira ; celui qui obéit sera victorieux dans ses paroles.
29. Le méchant fait paraître sur son visage une assurance effrontée ; mais celui qui a le cœur droit corrige sa voie.
30. Il n'y a point de sagesse, il n'y a point de prudence, il n'y a point de conseil contre le Seigneur.
31. On prépare un cheval pour le jour du combat ; mais c'est le Seigneur qui sauve.

VERS. 2, 5. — OMNIS VIA RECTA SIBI VIDETUR, APPENDIT AUTEM CORDA DOMINI (1). FACERE MISERICORDIAM ET IUDICIUM MAGIS PLACET DOMINO, QUAM VICTIMÆ (2). Hoc versiculus jam crebrò ignorantiam et superbiâ.

(1) Toutes les voies de l'homme lui paraissent droites. L'homme approuve aisément tout ce qu'il fait ; sa voie lui paraît droite, et son intention pure ; mais il peut y avoir au fond de son cœur un dérèglement qu'il ne connaît pas. Cette parole a rapport à celle qui a été dite auparavant, *qu'il y a une voie qui paraît droite à l'homme, dont la fin néanmoins conduit à la mort.*

On peut donner encore ce sens à cette sentence : *Toutes les voies de l'homme lui paraissent droites, parce que ce sont des voies de l'homme, et que c'est lui-même qui les a choisies. Nous devons donc extrêmement craindre de nous faire nous-mêmes une voie, et d'entrer par une inclination tout humaine et sans consulter Dieu ; dans des engagements qui peuvent quelquefois durer toute notre vie.*

Mais le Seigneur pèse les cœurs. L'homme ne voit pas même son cœur, bien loin d'en peser les mouvements ; mais Dieu le voit, le pèse, et c'est sur cette recherche si exacte qu'il nous jugera. Il ne faut donc pas nous contenter des apparences, et nous devons dire souvent à Dieu comme David : *Éprouve-moi, mon Dieu, et connaissez mon cœur, c'est-à-dire, faites-le moi connaître. Proba me Deus, et scito cor meum.* (Sacy.)

(2) *Facere iustitiam et iudicium, pietatis humanitatisque officia exsequi eligitur Jova pro sacrificio, magis placet Jova quam sacrificium.* Idem jam dicebat Samuel ad Saulem 1 Sam. 15, 22, longè lectus esse et